

TARIMSAL İŞLETME YÖNETİMİ

Prof. Dr. İ. Hakkı İNAN

İÇİNDEKİLER

TABLO LİSTESİ	11
ŞEKİL LİSTESİ.....	12
ÖNSÖZ.....	13
BİRİNCİ BÖLÜM	
TARIMSAL İŞLETME YÖNETİMİNE GİRİŞ.....	15
1.1. Yönetim	15
1.2. Yönetim Aşamaları	16
1.3. Yönetim Fonksiyonları.....	18
1.4. Yönetimin Görev Alanları.....	19
1.4.1. Üretim Yönetimi	19
1.4.2. Mali Yönetim.....	20
1.4.3. Pazarlama Yönetimi.....	20
1.4.4. Personel Yönetimi.....	20
1.5. Yönetici	21
İKİNCİ BÖLÜM	
TARIMSAL ÜRETİM EKONOMİSİNİN İLKELERİ	23
2.1. Azalan Verimler İlkesi (Faktör-Ürün İlişkisi).....	23
2.2. İkame İlkeleri.....	26
2.2.1. Girdilerin İkamesi (Faktör-Faktör İlişkisi)	26
2.2.2. Ürünlerin İkamesi (Ürün-Ürün İlişkisi).....	27
2.3. Kâr Maksimizasyonu İlkesi (Tam Rekabette Üretici Dengesi)	29
2.4. Fırsat Maliyeti (Alternatif Maliyet İlkesi)	31
2.5. Eşit Marjinal Gelirler Kanunu.....	32

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TARIMSAL İŞLETME PERFORMANS ANALİZİNİN TEMELLERİ 35

3.1. İşletme Analizinin Amacı ve Kapsamı.....	35
3.2. Envanter	36
3.3. Değerleme	36
3.4. Amortisman	38
3.4.1. Doğru Hat Yöntemi	38
3.4.2. Azalan Kalıntı (Bakiye) Yöntemi.....	39
3.5. Gayrisafi (Brüt) Üretim Değeri	40
3.6. İşletme Masrafları.....	42
3.6.1. Değişken Masraflar	43
3.6.2. Sabit Masraflar	44
3.7. Brüt Kâr.....	45
3.8. Net Kâr (Öz Sermaye Rantı)	46
3.9. Kâr ve Zarar Hesabı	46
3.10. Gelirlere ait Performans Göstergeleri	48
3.10.1. Gayri Safi (Brüt) Hasıla.....	48
3.10.2. Saf Hasıla.....	49
3.10.3. Tarımsal Gelir (İşletme Geliri).....	49
3.10.4. Nakdi Gelir	50
3.10.5. Çiftlik Rantı	50
3.10.6. Toprak Rantı	50
3.10.7. İş Kazancı (Emek Rantı)	50
3.10.8. İşletmecinin Kârı ya da Zararı.....	51
3.10.9. Tarımsal Faaliyet Geliri.....	51
3.10.10. Tarım Dışı Gelir.....	51
3.10.11. Toplam Aile Geliri.....	51
3.10.12. Rantabilite Faktörü	51

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BİLANÇO ANALİZİ..... 53

4.1. Bilanço Tanımı ve Düzenlenmesi.....	53
4.2. Bilanço Oranları (Mali Rasyolar)	55

4.2.1. Cari Oran	55
4.2.2. Likidite Oranı	56
4.2.3. Öz Sermayenin Uzun Vadeli Borçlara Oranı.....	57
4.2.4. Borçların Varlıklara Oranı.....	57
4.2.5. Öz Sermayenin Varlıklara Oranı	58
4.2.6. Borçların Öz Sermayeye Oranı.....	58

BEŞİNCİ BÖLÜM

TÜM İŞLETME ANALİZİ.....59

5.1. Analizde Kullanılan Etkinlik Standartları	59
5.2. Kârlılık (Rantabilite) Oranları	59
5.3. Finansal Kaldıraç Oranı (Financial Leverage Ratio).....	60
5.4. Gayrisafi Üretim Değeri.....	61
5.4.1. Ürün Fiyatları	61
5.4.2. Ürün Verimleri.....	61
5.4.2.1 Verimlilik İndeksleri.....	62
5.4.3. Üretim Entansitesi.....	63
5.5. Sermaye Devir Oranı.....	68
5.6. Masraflar	68
5.7. Üretim Değerleri Masraflar İlişkisi	69
5.8. Sonuçların Değerlendirilmesi.....	69

ALTINCI BÖLÜM

BRÜT KÂR ANALİZİ.....73

6.1. Brüt Kârın Önemi.....	73
6.2. İşletme Faaliyetlerinin Seçimi	73
6.3. Faaliyetlerin Gayrisafi Üretim Değerlerinin Hesaplanması	74
6.4. Faaliyetlerin Değişken Masraflarının Hesaplanması	74
6.5. Brüt Kârların Hesabı	74
6.5.1. Buğdayda Brüt Kâr Hesabı.....	77
6.5.2. Arpada Brüt Kâr Hesabı.....	79
6.5.3. Soğanda Brüt Kâr Hesabı.....	80
6.5.4. Süt Sığırcılığında Brüt Kâr Hesabı.....	80

6.5.5. Koyunculukta Brüt Kâr Hesabı.....	84
6.6. Sonuçların Değerlendirilmesi.....	86

YEDİNCİ BÖLÜM

TARIMDA MALİYET HESABI 89

7.1. Maliyet Kavramı ve Çeşitleri..... 89

7.2. Tarımda Maliyet Çeşitleri..... 90

7.2.1. Bitkisel Üretim Maliyetleri.....90

7.2.2. Hayvansal üretim maliyetleri..... 90

7.3. Maliyet Hesabının Önemi ve Yararları..... 90

7.4. İşletmelerde Üretim Maliyeti Unsurları ve Kâr Kavramları..... 91

7.5. Tarımsal Üretimde Maliyet Unsurları 92

7.6. Maliyet Hesaplama Yöntemleri..... 92

7.6.1. Basit Maliyet Hesaplama Yöntemi.....92

7.6.2. Birleşik Maliyet Hesaplama Yöntemi 93

7.6.2.1 Kalıntı Yöntemi.....93

7.6.2.2 Nispi Satış Değeri Yöntemi.....93

7.7. Bitkisel Ürünlerde Maliyet Unsurları 95

7.7.1. Değişken Masraflar.....95

7.7.2. Sabit Masraflar 98

7.8. Hayvansal Ürünlerde Maliyet Unsurları..... 100

7.8.3. Değişken Masraflar.....100

7.8.4. Sabit Masraflar 102

7.9. Bitkisel Ürünlerde Maliyet Hesabı..... 104

7.9.1. Tek Yıllık Bitkilerde Maliyet Hesabı: Buğday Örneği 104

7.9.2. Çok Yıllık Bitkilerde Maliyet Hesabı.....105

7.10. Hayvansal Ürünlerde Maliyet Hesabı 107

7.10.1. Süt Maliyeti.....108

7.10.2. Et Maliyeti.....110

7.11. Tarımsal Ürün Maliyetlerinin Düşürülmesi..... 111

EKLER.....113

KAYNAKLAR 119

ÖNSÖZ

Tekirdağ Ziraat Fakültesinde 1985 yılından beri lisans öğrencilerine okutmakta olduğum *Tarımsal İşletme Analizi ve Planlaması* dersinin notları ilk kez 1986 yılında taksir edilmiştir. Daha sonraki yıllarda ders notu öğrencilerinin ihtiyaçları dikkate alınarak gözden geçirilerek güncelleştirilmiş ve yeni konular ilâve edilmiştir. Ders notu 1996 yılında “Çiftlik Yönetimi ve Planlaması” adı altında yayınlanmıştır. 1999 yılında tekrar gözden geçirilen eser, içeriğinde önemli bir değişiklik olmadan yeniden çoğaltılmıştır. 2006 yılında mevcudu tükenen eser yeniden ele alınmış ve ilk aşamada Çiftlik Yönetimi kısmı genişletilerek güncelleştirilmiş ve “Tarımsal İşletme Yönetimi” adı altında ayrı basılmasının daha yararlı olacağı düşünülmüştür.

Eser, Ziraat Fakülteleri öğrencileri için gerekli olan tarım işletmelerinin yönetimi ve işletmelerin ekonomik analizi konusunda temel bilgileri içermekte ve yedi ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde “Tarımsal İşletme Yönetimine Giriş”, İkinci bölümde “Tarımsal Üretim Ekonomisinin İlkeleri” incelenmiştir. Üçüncü bölümde “Tarımsal İşletme Performans Analizinin Temelleri” konusu örneklerle işlenmiş ve bu bilgilere dayalı olarak 4., 5. ve 6. bölümlerde “Tüm İşletme Analizi”, “Bilânço Analizi” ve “Brüt Kâr Analizi” konuları uygulamadan örneklerle bilgiler açıklanmıştır. Yedinci bölümde “Tarımda Maliyet Hesabı” konusu kapsamlı olarak uygulamaya dönük örneklerle işlenmiştir.

Bu şekilde bu dersi alan öğrencilerin ve ziraat mühendislerinin tarım işletmelerinin yönetimi ve işletmelerin yıllık faaliyet sonuçlarının ekonomik analizi konusunda pratik yaşamlarında kullanabilecekleri özlü bilgilerle donatılmaları amaçlanmıştır. Öğrencilerin ilgi duydukları konuları derinlemesine öğrenmelerini sağlamak amacıyla eserin sonuna başvuru kaynakları eklenmiştir.

Eserdeki konuların kolayca anlaşılması için, verilen örneklerin basit, kısa ve öz olmasına çalışılmıştır. Basitleştirilmeden ötürü ders notunda bazı eksiklikler ve açıklanması gereken noktalar olabilir. Meslektaşlarımdın değerli eleştirisi ve katkıları eserin ileride daha yararlı biçime dönüşmesinde bana yardımcı olacaktır.

Eserin hazırlanmasında ve sayfa düzeninde bana yardımcı olan bölümümüz Öğretim Görevlisi Fuat YILMAZ'a, kitabın basımını gerçekleştiren İdeal Kültür Yayınevi yetkilileri Ahmet Dündar, Cemal Piri ve Burak Savaş Sarıçoban'a teşekkür ederim. Bu kitabın öğrencilere ve konuya ilgi duyan meslektaşlarıma yardımcı olmasını dilerim.

TEKİRDAĞ, EKİM 2017

İ. Hakkı İNAN